

Naturvernforbundet

Til: Vannregionene, Departementsgruppen for vannforvaltning og Direktoratgruppen for vannforvaltning

Oslo, 27. juni 2025

Innspill i høringen av vannregionenes planprogram og hovedutfordringer

Fra Naturvernforbundet, Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF), WWF Verdens naturfond, Den Norske Turistforening (DNT), Norsk Friluftsliv og Sabima

Flere av organisasjonenes fylkes- og lokallag er med på høringssvar gjennom sine respektive Forum for Natur og Friluftsliv (FNF) eller sender egne svar direkte. Dette innspillet er på nasjonalt nivå, der organisasjonene ønsker å trekke frem overordnede temaer og utfordringer. Innspillene her rettes ikke bare til vannregionmyndigheten og vannregionutvalgene, men også til regjeringen og departementsgruppen for gjennomføring av vanndirektivet i Norge.

Innhold

1. Innspill til planprogram for utarbeiding av vannforvaltningsplan 2027-2033.....	2
Medvirkning	2
Øvrige kommentarer angående forslag til planprogram	3
Nye inngrep/vannforskriftens § 12	3
Strengere krav og brukermål.....	4
Deltakelse fra sektorene og samordning tiltak	4
Nedbørfeltsbasert restaurering	5
Annet lovverk.....	5
2. Innspill angående: Hovedutfordringer	6
Vannforskriftsarbeidet må ikke reduseres til en skrivebordsøvelse	6
Fisk mangler som kvalitetselement i fjordene	7
Politiske målkonflikter.....	8
Manglende ressurser for deltagelse og tiltak	9
Mangelfull overvåking kjemisk tilstand	9
Oppdrett	10
Vannkraft.....	10
Landbruk	13
Kantsoner/kantvegetasjon langs vassdrag	14
Kjemisk tilstand og forurensing	14
Avløp	16
Klimaendring eller klimatilpasning.....	16

1. Innspill til planprogram for utarbeiding av vannforvaltningsplan 2027-2033

Medvirkning

Våre organisasjoner ønsker å medvirke til et bedre vannmiljø. Vanndirektivet er i store trekk et resultat av den europeiske miljøbevegelsens langvarige kamp for bedre vannmiljø. Vi vil fortsette å jobbe for at den norske vannforvaltningen og arbeidet etter vannforskriften fører til reelle miljøforbedringer og oppfyller intensjonene av vanndirektivet. Vi tror forvaltningen trenger oss, våre medlemmers kunnskap og engasjement, for å få det til. Det var ikke uten grunn at EU skrev inn medvirkning som et suksesskriterium i vanndirektivet, og miljøorganisasjonene opplever ofte at vi trengs for å sikre etterlevelse av gjeldende regelverk for natur og miljø. Det gjelder også vannforvaltning.

Hva må til for at vi skal kunne medvirke/bidra?

Informasjon, kommunikasjon og språk

Vannforvaltningen er lagt opp til at medvirkningen først og fremst skal skje lokalt, i vannområdene. Så langt er det i første rekke de nasjonalt og regionalt ansatte i organisasjonene som har kapasitet til å sette seg inn i det hele. Det er derfor viktig at særlig kommunene og vannområdene blir bedre til å kommunisere hva som skjer i vannområdet og hvordan man kan medvirke. Det bør komme tydelig frem hva som er kunnskapsgrunnlaget, samt eventuelle mangler på kunnskap, hva som er utfordringene og hvilke løsninger som er valgt. Kommunikasjonen bør fortelle både om konkrete tiltak, for eksempel om avløp og utbedring av kulverter ved kommunal vei, og om overordnede prosesser og planer som ligger til grunn, for eksempel arealplan. Mange kommuner mangler helt informasjon om vannforvaltning og arbeid for et bedre vannmiljø på sine nettsider. Vi ønsker derfor folkelig tilgjengelig informasjon om dette – noe vi også tror er viktig for folkevalgte politikere.

Arenaer for medvirkning

Vi ønsker, ut over de formelle høringsarenaene, også å medvirke gjennom å kunne delta med representant(-er) i både regional referansegruppe og i de lokale referansegruppene/lokale samordningsarenaer i vannområdene.

Denne forventningen er i tråd med norsk veileder for de regionale vannforvaltningsplanene, som sier at «det må legges til rette for medvirkning gjennom hele planprosessen» og vannforskriften § 22 som sier «*Representanter for berørte rettighetshavere og private og allmenne brukerinteresser skal være nært knyttet til vannregionutvalget gjennom en referansegruppe*».

Organiseringen av norsk vannforvaltning bygger på at lokale interesseorganisasjoner (som miljø- og friluftslivsorganisasjonenes lokal- og fylkeslag) skal medvirke lokalt i vannområdene. Det er derfor viktig at det etableres fungerende lokale referansegrupper eller tilsvarende forum i alle vannområder. Referansegruppene bør bidra til å forbedre kommunikasjonen og skape

muligheter for å diskutere utfordringer og løsninger. Dette krever at det settes av tilstrekkelige ressurser i vannområdene/vannregionene.

I kontakt med våre lokal- og fylkeslag fremgår det at det er store forskjeller mellom vannregionene i hvordan arbeidet er organisert og hvor godt medvirkningen fungerer. Det kan nok til dels forklares med utskiftninger - både i våre organisasjoner og i vannområdene. Det er bekymringsfullt at det i mange vannområder og i noen vannregioner ikke ser ut å finnes fungerende medvirkningsarenaer. Noen steder kan dette forklares med at det som foregår i vannregionene/vannområdene fremstår som veldig abstrakt og lite relevant i forhold til det organisasjonene jobber med. Dette til tross for at frivillige i organisasjonene kjemper for levende elver, har brennende interesse for fisk, friluftsliv og biologisk mangfold, og jobber for å bedre miljøforvaltningen av eksempelvis oppdrettsnæringen. Det at prosessene i vannforskriftsarbeidet ikke oppleves særlig relevante for disse aktørene bør være en vekker.

Det er ikke en del av vannregionenes høring, men på nasjonalt nivå er vi fornøyd med hvordan den nasjonale referansegruppen fungerer, informasjonen som formidles og tilgjengeliggjøres der, og at direktoratsgruppen er med på møtene til nasjonal referansegruppe.

I noen vannregioner/vannområder er det etablert tematiske grupper på eksempelvis økologi eller biologi/limnologi, landbruk, VA og overvann, og åpnet for at også medlemmer fra lokal/regional referansegruppe kan delta i disse. Det bør etableres slike grupper i forbindelse med restaurering av utvalgte vassdrag. Det samme gjelder for vilkårsrevisjoner. Vilårsrevisjoner bør kobles tydeligere på arbeidet i vannforvaltningen - og må henge sammen med vassdragsrestaureringen.

Vi foreslår mer kursing og veiledning for vannregionene i hvordan de kan legge til rette for medvirkning, herunder etablering av tematiske grupper som kan bidra til kunnskapsbygging og fremdrift på viktige områder.

Vilkårsrevisjoner og vannforvaltningsplaner

Vi foreslår at vilkårsrevisjons-prosessene organiseres under vannregionutvalget eller vannområdeutvalget (avhengig av størrelsen på nedbørfeltet til det vassdrag hvis konsesjon skal revideres), på linje med de tema-grupper som er i enkelte vannområder. Dette er av vesentlig betydning for å identifisere restaureringstiltak og sikre gode og helhetlige landskapsøkologiske løsninger. Det er viktig at temaene som blir gjenstand for revisjon ikke fastsettes og "låses" for tidlig i prosessen.

Øvrige kommentarer angående forslag til planprogram

Nye inngrep/vannforskriftens § 12

Vannregionene må legge betydelig mer vekt på § 12, og følge opp det som står i planprogrammene om at *«Ny aktivitet eller nye inngrep i en vannforekomst som kan medføre at miljømålene ikke nås eller at tilstanden forringes må vurderes etter vannforskriftens § 12, der det stilles strenge vilkår for unntak»*. Planprogrammene må tydeliggjøre at det er den aktuelle

sektormyndigheten som er ansvarlig for å gjøre vurderinger etter vannforskriften § 12. De skal ikke bare vurdere om paragrafen kommer til anvendelse, men også hva som skal til for at vilkårene i § 12 er oppfylt. Dette gjelder både for enkeltvedtak, reguleringsplaner, og ved utarbeidelse og behandling av kommune(del)plan og regionale planer.

Hadde § 12 vært anvendt på riktig måte, ville mange planer tidlig i prosessen måttet vurdere alternativer med ingen eller mindre påvirkning på vannmiljøet. Planprogrammet bør derfor redegjøre tydeligere for vekten av å praktisere § 12 riktig, og også hvordan det skal registreres i vann-nett.

Strengere krav og brukermål

Det er vesentlig at miljømålene i vannforskriften er minimumskrav. Vannforskriften (§ 13) slår fast at dersom det i annet regelverk enn vannforskriften er fastsatt strengere krav, utslippsgrenser, utfasingsmål, mål for beskyttelse eller lignende, skal den strengeste bestemmelsen legges til grunn.

Vi mener derfor at miljømål og tilstand for laks skal tilsvare mål etter «kvalitetsnorm for villaks», med mål om «høstbart overskudd». Vannforvaltningsplanene bør bruke kvalitetsnormens mål om «høstbart overskudd» direkte, uten omregningsnøkkelen som brukes i dag.

Veilederen for regionale vannforvaltningsplaner tar, i tillegg til strengere miljømål på grunn av annet regelverk, også opp strengere miljømål av hensyn til brukerinteresser. Typiske brukerinteresser omfatter, utover drikkevann og badevannskvalitet, eksempelvis fritidsfiske og lokalbefolkningens husholdningsfiske, friluftsliv, rekreasjon, og reiseliv. Planprogrammene bør derfor tydeliggjøre hvordan utarbeidelsen av vannforvaltningsplanen skal ivareta ulike brukerinteresser, og hvordan man skal avklare når brukerinteresser fører til strengere miljømål.

Deltakelse fra sektorene og samordning tiltak

Det er viktig at det fremgår at det er en forventning om deltagelse fra sektormyndigheter som på ulike måter har ansvarsområder knyttet til vannmiljø og gjennomføringen av vannforskriften. Vi er klar over at vannregionmyndigheten/FK mangler myndighet til å pålegge andre sektorer å delta, og at dette hviler på de ulike etatene, inkludert kommunene.

Det er derfor bra at planprogrammet redegjør for sektormyndighetenes ansvar. Vi ønsker at vannregionens/vannområdenes ulike arbeidsgrupper skal bli enda tydeligere samordningsforum for ulike aktører/etater som skal gjennomføre tiltak i ett og samme vassdrag/område, slik at man får mest mulig synergier og dermed samfunnsnytte for penga. Ikke minst må fokuset på tverrsektoriell samordning bli enda tydeligere i forbindelse med kommende vassdragsrestaureringer.

Handlingsplanen for vassdragsrestaurering legges ikke frem før denne høringsperioden er over, men vi forutsetter at restaureringsarbeidet vil koordineres nedbørfeltsvis, i tråd med den nasjonale strategien for vassdragsrestaurering. Planprogrammene bør tydeliggjøre sektorenes

(inkludert kommunenes) plikt å delta i det kommende arbeidet med å utvikle og samordne riktig tiltakspakke for de utvalgte vassdragene.

Nedbørfeltsbasert restaurering

Den nasjonale handlingsplanen for vassdragsrestaurering skal følge opp Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag 2021-2030¹. Strategien peker på viktigheten av samordning mellom sektorene.

Vi forutsetter at regjeringen forlenger perioden for Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag 2021-2030, siden handlingsplanen ennå ikke er lagt frem, og listen over vassdrag som skal prioriteres ikke er harmonisert med prosessene i vannregionene.

Vi oppfordrer også regjeringen til å etablere et restaureringsfond eller tilsvarende for å sikre finansiering av flerårige restaureringsprosjekter.

Annet lovverk

Det er bra at planprogrammene trekker frem at «Forskrift om konsekvensutredninger § 21 nevner spesifikt at vesentlige virkninger for *vannmiljø*, *jf. vannforskriften* skal vurderes i konsekvensutredninger av reguleringsplaner og tiltak.»

¹ Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag 2021-2030 <https://www.vannportalen.no/restaurering-av-vassdrag/nasjonale-handlingsplan-for-restaurering-av-vassdrag2/restaureringsstrategien/>

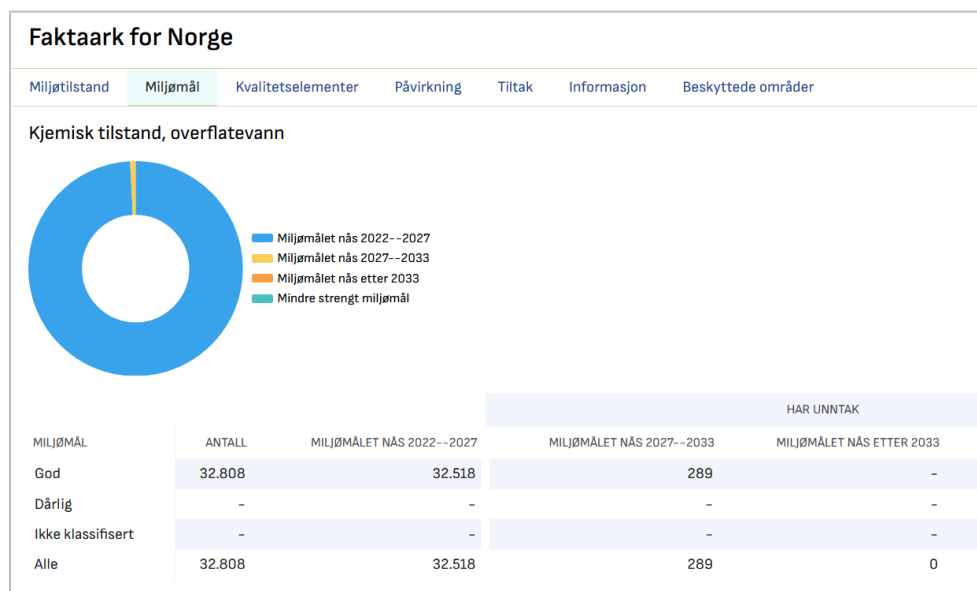
2. Innspill angående: Hovedutfordringer

Vannforskriftsarbeidet må ikke reduseres til en skrivebordsøvelse

Formålsparagrafen i vannforskriften sier at miljømålene «skal sikre en mest mulig helhetlig beskyttelse og bærekraftig bruk av vannforekomstene». Det er viktig at man i arbeidet ikke stirrer seg blind på det sett med parametere som utgjør kvalitetselementene for en vanntype, i troen på at hvis man når minimumskravene for GØT/GØP, så vil man faktisk ha oppfylt vanddirektivet og ha oppnådd et godt vannmiljø.

Dette er en overordnet utfordring i vannforskriftsarbeidet. Det er ikke troverdig å si at miljømålene er nådd og at en fjord eller elv har “god økologisk tilstand”, samtidig som arter, til og med nøkkelarter for økosystemet, har nedadgående/svake bestander eller står på rødlisten.

Det gir også meget merkelige signaler når det uten kommentarer eller forklaringer fremstår som at myndighetene tror at den kjemiske tilstanden skal være god overalt, i alt vann, i hele Norge, innen 2033, og i over 99% av vannforekomstene allerede innen 2027!

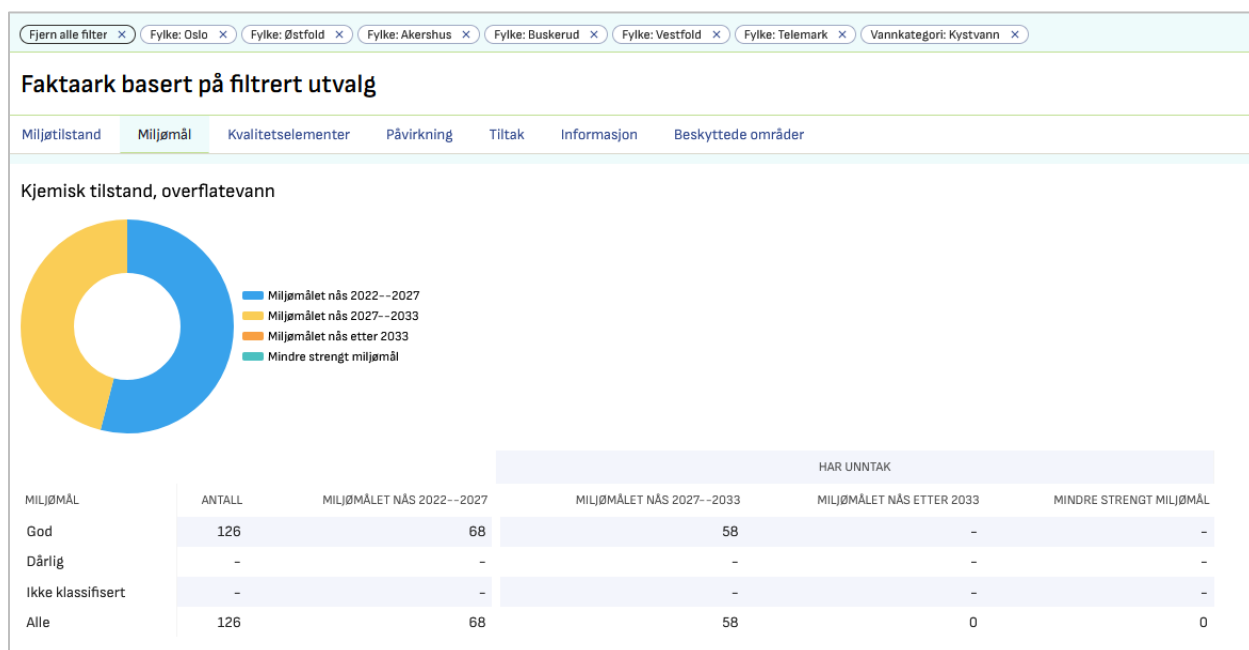
Bilde: Fra Vann-Nett 13.6 2025, som viser at over 99 % av vannforekomstene vil nå god kjemisk tilstand innen 2027, og 100% innen 2033.

Dette samtidig som man fortsatt ikke har avklart hvem som er ansvarlig for “gamle synder” fra industri, verft, havner, gruve osv. I Møre og Romsdal Vannregion tok fylkeskommunen dissens på den delen av vannforvaltningsplanen for 2022-2027 som gikk på statsforvalterens foreslåtte tiltak om rehabilitering av sjøbunn, og erklærte at det ville kreve statlig finansiering².

² Vannforvaltningsplan Møre og Romsdal vannregion 2022-2027, <https://www.vannportalen.no/sharepoint/downloaditem?id=01FM3LD2RMBM7FNG3YBCZ2TR4VTI6MTZC>

Med de statlige bevilgninger og kapasitet til slike tiltak som finnes i dag, vil det ta hundre år og mer før alle norske vannforekomster oppnår kjemisk god tilstand. Disse helt overordnede problemstillingene må anerkjennes og tydeliggjøres i planene hvis de i det hele tatt skal fremstå som troverdige.

Nå gjøres det store satsinger for å redde Oslofjorden, men det er anerkjent at det vil ta tid før fjorden kan "friskmeldes". Det fremgår imidlertid ikke i vann-nett, der Oslofjorden, skal ha nådd god kjemisk tilstand innen 2033:

Bilde: Alle kystvannforekomster i fylkene som grenser til Oslofjorden, fra Østfold til Telemark, har miljømål om god kjemisk tilstand innen 2033.

Fisk mangler som kvalitetselement i fjordene

Det er et stort problem at vurderingen av økologisk tilstand i fjorder og langs kysten ikke omfatter hvordan det står til med fiskeartene som hører hjemme der, som kysttorsken og de anadrome laksefiskene.

Det betyr at vannforskriftsarbeidet foregår uten å reflektere noen av de virkelige store utfordringene i fjordene våre, og at det kan f.eks. være negativ bestandsutvikling for laks og sjørret, mens fjorden fortsatt klassifiseres til å ha «god økologisk tilstand». Vi mener det er svært viktig å inkludere fisk som kvalitetselement i fjordene og at det trengs forgang i dette.

EU-kommisjonen påpekte allerede i 2012 at den norske vannforskriften mangler vanntypen “transitional waters”/overgangsvann³. ESA gjentok dette i den ferske evalueringen av Norges gjennomføring av vanndirektivet⁴, og kom med en tydelig anbefaling om at Norge bør ta inn overgangsvann som vanntype.

Norske fjorder skiller seg på mange måter fra de relativt grunnere elvedeltaene på kontinentet, men som ikke-medlem i EU hadde ikke Norge mulighet til å påvirke utformingen av vanndirektivet eller utformingen av overgangsvann. Det er imidlertid beklagelig at myndighetene ikke har klart å få på plass vanntyper hvis karakterisering gir mening for norske fjordøkosystemer. (Det kan nevnes at det faktisk at vi mangler overgangsvann som kategori, også er også en utfordring i enkelte elveutløp med salt bunnvann og dermed marine arter, som ikke er inngår som kvalitetselement i kategorien elver.)

Vi har foreløpig ikke sterke meninger om nøyaktig hvordan dette ordnes rent juridisk og forvaltningsteknisk, men formålet må være å få på plass et oppsett med vanntyper og kvalitetselementer som speiler fjordenes faktiske økosystemer og tilstand. Vår forståelse er at dette kan løses på ulike måter:

- enten gjennom å innføre kategorien overgangsvann, og innenfor den opprette egnede kvalitetselement,
- eller å jobbe for at kvalitetselementene for kystvann utvides til også å omfatte fisk.

Slik vi forstår det, vil begge tilfellene kreve endringer/tilføyelser i vanndirektivet. Det er viktig at kvalitetselementene inngår i vanndirektivet, og skal rapporteres på til EU.

Politiske målkonflikter

Den største overordnede utfordringen er målkonflikter på politisk nivå, dvs skal vi ha vann i elvene eller produsere mest mulig vannkraft? Skal vi ha laks i elvene eller kun oppdrettslaks i åpne merder langs kysten? Og skal kortsiktig profitt «vinne» over naturen - noe som gjelder fra store saker som Førdefjorden og ned til alle andre mindre utbygginger der vannmiljøet forringes etter bit for bit-modellen.

Vi forutsetter at vannforskriftens § 12 vil oppdateres i tråd med Efta-domstolens dom i Fjordsøksmålet⁵. Planforslagene på høring er basert på gjeldende versjon av vannforskriften, og vil derfor måtte oppdateres etter at regjeringen har innarbeidet Efta-domstolens konklusjoner i § 12, noe som vil påvirke vurderingen av all ny aktivitet som kan føre til forringelse.

³ Vedlegget om Norges gjennomføring, med tilbakemeldinger, som inngikk i EU-kommisjonens tredje gjennomføringsrapport (2012):
<https://www.vannportalen.no/sharepoint/downloaditem?id=01FM3LD2U6MSDBJOU3G5HJVFW646XPZSPN>

⁴ Report on the Implementation of the Water Framework Directive, Assessment of Norway's River Basin Management Plans, April 2025, by ESA:
<https://www.eftasurv.int/cms/sites/default/files/documents/gopro/RBMP%20assessment%20Norway.pdf>

⁵ Efta-domstolens dom angående Fjordsøksmålet:
<https://eftacourt.int/download/13-24-judgment-2/?wpdmdl=10414>

Manglende ressurser for deltakelse og tiltak

Som følge av politiske målkonflikter tildeles heller ikke sektormyndighetene tilstrekkelige ressurser for å kunne delta godt nok i prosessene eller til å gjennomføre nødvendige tiltak for at vi skal nå miljømålene.

Dette gjelder ikke bare allerede nevnt opprensing og ansvarsklarering av gamle industri- og gruvesynder, men generelt for restaureringstiltak i vassdrag og langs kysten. Det er en kjempeutfordring at Miljødirektoratets tildelte pott for miljøtiltak ikke rekker til alle søknader som oppfyller kravene. Det er også en stor svakhet at midlene som kan omsøkes kun er for ett år av gangen, mens reelle miljøløft ofte krever arbeid i ulike faser, av flere aktører, over flere år. Vi mener vannregionene/vannområdene bør tildeles og koordinere langt større midler til å fordele på slike prosjekter.

Mangelfull overvåking kjemisk tilstand

Norge har mangelfull overvåking av kjemisk tilstand, noe ESA påpekte i sin evaluering av Norges gjennomføring av vanndirektivet⁶. Andelen overflatevannforekomster som har kjent kjemisk status har økt fra 3% i forrige planperiode til 8 % nå, og til 2% for grunnvann (fra null i forrige planperiode), men vi er enige med ESA i at dette er langt fra tilstrekkelig. ESA påpeker at Norge må gjøre mer for å bedre dekningsgraden av andelen vannforekomster som overvåkes og viser eksempelvis til at andre land har etablert overvåking med grupperte vannforekomster for å få bedre dekning. ESA påpeker også at det er en mangel at de norske vannforvaltningsplanene ikke gir noe bilde av, eller diskuterer utviklingen av, de prioriterte stoffene over tid. Selv om vannregionene ikke styrer over statlige overvåkingsmidler, mener vi denne problematikken må tydelig frem, både som utfordring og i planprogrammene. Vannregionene bør også gi mer realistiske forklaringer og prognoser på når kjemisk god tilstand forventes oppnådd.

ESA påpeker at seks av de ti prioriterte stoffene som er funnet i flest vannforekomster i Norge er allestedsnærværende, persistente, giftige stoffer som bioakkumuleres. Det viser hvordan disse verste stoffene påvirker mulighetene for å nå god kjemisk status i norske vannforekomster. ESA påpeker at de norske vannforvaltningsplanene ikke forklarer hvorfor flere prioriterte stoffer ikke er inkludert i overvåkingen som presenteres. Vi ønsker også mer utførlige forklaringer til de vannregionspesifikke stoffene, og deres belastning på miljøet, selv om de inntil videre kun fungerer som støtteparametere til økologisk tilstand.

⁶ ESAs evaluering av Norges gjennomføring av vanndirektivet:
<https://www.eftasurv.int/newsroom/updates/esa-releases-report-water-management-iceland-liechtenstein-and-norway>

Tematiske utfordringer:

Oppdrett

Det er problematisk at trafikklyssystemet ikke fungerer etter hensikten og at forvaltningen mangler virkemidler for å gjøre noe med de mange påvirkningene fra oppdrett, særlig fra rømt fisk og lus, men også i forhold til spredning av patogener og plast samt utslipp av organisk avfall, næringssalter og miljøgifter. Dette er hovedutfordringer på forvaltningsnivå, utover de miljømessige utfordringene som oppdretten medfører. Det er viktig å huske at, da påvirkning fra lus og rømming kom med i vurderingen for inneværende planrunde, var det på tross av massiv motstand fra sjømatlobbyen som i det lengste insisterte på at det ikke fantes vitenskapelige bevis for at påvirkningen stammet fra oppdrettsanleggene.

I år har havbruksmeldingen vært på høring⁷ og det har endt med et flertall for en rekke elementer som på sikt vil kunne få positive utslag for fjordmiljøet, i særlig grad for de anadrome laksefiskene. Det vil imidlertid ta tid, 2-4 år, før ny ordning skal være på plass. Inntil da skal trafikklyssystemet videreføres. Det vil derfor fortsatt være behov for stort fokus på de utfordringer lakselus, rømt oppdrettslaks og smittestoffer knyttet til oppdrett utgjør i tiden fremover, særlig overfor sjørret og laks.

Vi mener at det generelt trengs mer informasjon om:

- Hvordan vannforvaltningen måler påvirkning fra akvakultur
- Hvilke tiltak som kan pålegges for å nå miljømål i vannforekomster med påvirkning fra oppdrett
- Hvilke parametere som savnes (for eksempel fisk i saltvann) og hvorfor
- Hvordan kumulative virkninger og samlet belastning forstås i forhold til miljømål og forholdet mellom resipient og økosystemer, samt ansvarsforhold i et område med flere aktører.

Vannkraft

Påvirkningen må synliggjøres

Det er stor frustrasjon over prosessen med å redusere vannkraftens belastning, særlig når det gjelder vilkårsrevisjoner. Vi (bransjen, forskning, forvaltning, politikere og samfunn) er veldig klar over hva tap av naturmangfold og økosystemtjenester betyr, og i tillegg er det god kunnskap om både avbøtende tiltak og de store samfunnsmessige gevinstene ved bruk av eksempelvis økologisk tilpasset vannføring.

Vannkraften har en meget stor skyld i at laksebestandene er så svekket som de er, og at laksen står som «nær truet» på rødlisten. At den ikke er i en mer alvorlig kategori på listen er på grunn

⁷ Fremtidens havbruk - Bærekraftig vekst og mat til verden, Meld. St. 24 (2024-2025), Innst. 525 S (2024-2025) <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=103178>

av at rødlistevurderingen kun ser på bestandsutviklingen de siste 50 årene. Hadde vurderingen omfattet bestandsnedgangen over 100 eller 150 år, da de store vannkraftutbyggingene ble gjennomført, mer eller mindre uten miljøhensyn, hadde laksen trolig havnet i en av de mer alvorlige truethetskategoriene.

Det er også viktig at vannforvaltningen, både i vurdering av hovedutfordringer og i seinere utarbeiding av forvaltningsplaner og tiltaksprogram, tar inn over seg at det er mange andre arter som er kraftig negativt påvirket av vannkraft. 558 truede arter har ferskvann, våtmark og flomsonen langs vassdrag som hovedhabitat (Rødlista, 2021). Utover andre fiskearter, som benytter ulike deler av et vassdrag gjennom livssyklusen, omfatter det alt fra insekter (som elvesandjegeren), lav, moser og karplanter til bakkehekkende fugl, hvis reir druknes ved vannpåslipp «feil» tid på året. Det er problematisk at vannforvaltningsarbeidet, som skal være helhetlig og økosystembasert, ikke klarer å forholde seg til/ta inn mer helhetlige vurderinger av miljøtilstanden, som tilleggsvurdering ved siden av de utvalgte «kvalitetselementene» som skal rapporteres til EU.

Med hensyn til påvirkning fra vannkraft vil vi også trekke frem manglende tilsyn med gjeldende konsesjoner, der NVEs tilsyns- og beredskapsavdeling kun fokuserer på oppfølging i byggefasen, men ikke kontrollerer driften. Bedre tilsyn og kunnskap om faktisk tilstand i vassdragene ville bedret vassdragsmyndighetens kunnskap om faktisk tilstand, som ville bidratt til kunnskapsgrunnlaget for vannforvaltningen. Manglende tilsyn og oppfølging omfatter også i stor grad ulovligheter knyttet til hogst og annen ødeleggelse av kantsoner, jf § 11.

NVE sier at de stoler på bransjen⁸, selv om man ved forrige uanmeldte inspeksjonsrunde (i 2010) avdekket brudd med minstevannføringskrav ved over halvparten av de 44 kraftverkene de da besøkte, og selv om 13 av de 14 kraftverkene NVE har sjekket internkontrollen for siden 2016 hadde avvik eller manglet tilfredsstillende dokumentasjon på minstevannføring.

Siden vannkraft er en av de største påvirkene på vassdragsnatur, og de tillatelser som er gitt i noenlunde moderne tid har krav som skal sørge for at belastningen på naturen ikke blir unødvendig høy, mener vi det, i lys av helhetlig vannforvaltning, er essensielt å få på plass fungerende tilsyn med driften av norsk vannkraft, store og små anlegg.

Miljøvilkår for bedre økologisk tilstand

Det er en stor svakhet at myndighetene ikke har adgang til å gi pålegg gjennom standard naturforvaltningsvilkår for alle vannkraftanlegg, siden ikke alle har konsesjon, og siden eldre konsesjoner ikke omfatter slike vilkår.

Det er i tillegg en utfordring at de viktigste og mest grunnleggende kravene for god økologisk tilstand/potensial (som vann i vassdraget) kun kan innføres gjennom vilkårsrevisjon, og at revisjonsintervallet er 30 år.

⁸ <https://www.nrk.no/klima/byggeboom-av-norske-sma-vannkraftverk-men-nve-kontrollerer-bare-noen-fa-1.16877598>

Effektkjøring utgjør en stor belastning på mange strekninger, og det er en utfordring at vannforskriften og vannkraftreguleringen ikke har virkemidler for å begrense den på andre måter enn gjennom innføring av opp- og nedrampingshastighet ved konsesjonsgiving/vilkårsrevisjon.

Gjennomgang av «de gamle» vannkraftanleggene

Ifølge de nasjonale føringene for vannforskriftsarbeidet som kom i april⁹, skal NVE gjøre en sammenstilling over påvirkningen fra de gamle kraftverkene som hverken har konsesjon eller miljøvilkår. Det er bra og på høy tid. Vi forutsetter at en slik gjennomgang også er tenkt at skal føre til at NVE kaller inn de med stor belastning etter vannressurslovens § 66, slik at de får konsesjon med moderne miljøvilkår. Flere av disse vil sannsynligvis være naturlige kandidater for vassdragsrestaurering, og slike større restaureringssatsinger kan ikke baseres på eventuelt frivillig vannslipp eller begrensinger i opp-/nedrampingshastighet, som myndighetene ikke kan kreve skal opprettholdes og som bedriften kan bryte med uten at det får konsekvenser for dem, mens livet i elva rammes hardt.

Restaureringspotensial i vannkraftpåvirkede vassdrag

Det ligger et stort og uutnyttet potensial i å minske miljøbelastningen fra norsk vannkraft. Det finnes mye forskning om miljødesign og om hvordan driften kan tilpasses for å minske belastningen på vassdragenes økosystem, samt teknikk og kunnskap som i alt for liten grad benyttes i norsk vannkraft. Med miljødesign og økologisk tilpasset vannføring kan man få stor miljønytte gjennom mindre vannslipp enn ved statisk «Q95»-minstevannføring. Vi vil peke på at beregning av «krafttapet» med bruk av «Q95» blir misvisende høyt sammenlignet med om man benytter seg av tilgjengelig kunnskap og teknikk.

Økologisk potensial i sterkt vannkraftpåvirkede vassdrag

Vi er opptatt av at såkalt «sterkt modifiserte vannforekomster», SMVFer, skal nå sitt fulle økologiske potensial. De skal (hvis de ikke har fått unntak) nå miljømålet «godt økologisk potensial, GØP». Det økologiske potensialet for en vannkraftpåvirket vannforekomst er den tilstand som nås gjennom å ta i bruk den til enhver tid tilgjengelige teknikk og kunnskap som vil bidra til å bedre miljøtilstanden og som ikke er urimelig dyr hvis man ser til kost/nytte for samfunnet. Dvs at potensialet heves i takt med at vi det kommer ny kunnskap og teknikk, inkludert at verdien av miljønyten ved tiltakene vokser i takt med økt kunnskap om naturkrisen og tap av naturmangfold. For å nå GØP må derfor de kraftanlegg som påvirker vannforekomsten ha tatt i bruk tilgjengelig teknikk og praktisere den kunnskap som er om hvordan minske miljøbelastningen, enten det gjelder fiskekutting i turbiner, erosjonsskader fra effektkjøring, fiskestranding pga effektkjøring eller helt tørrlagte partier, osv.

⁹ Nasjonale føringer for arbeidet med å oppdatere de regionale vannforvaltningsplanene 2025, <https://www.regjeringen.no/contentassets/3e5ae34dc41c4b4098b9323d32be0686/nasjonale-foringer-for-arbeidet-med-a-oppdaterer-de-regionale-vannforvaltningplanene-brev-07.04.2025.pdf>

Landbruk

Avrenning fra jordbruk er en stor utfordring i mange vassdrag. Vi støtter landbrukssektorens arbeid med forpliktende og frivillige tiltak (RMP og SMIL). Det er viktig med ressurser til god rådgiving til bønder, både om hvorfor og hva de kan gjøre. Det må prioriteres tiltak for å ivareta og forsterke økologisk funksjonelle kantsoner og restaurering av slike mellom kulturmark og vassdrag. Samtidig må det prioriteres tiltak for å redusere avrenning av gjødsel og f.eks. mye mer aktiv bruk av fangvekster.

Vi viser til at statsforvalterne rundt Oslofjorden (fra Østfold til Telemark) har vedtatt regionale miljøkrav, blant annet med krav om redusert høstpløying. Dette krever endringer i jordbruksdriften som vi forstår kan være krevende, men det er riktig og viktig både for vassdragene og til syvende og sist også Oslofjorden.

Vi er også positive til regjeringens satsing på *Helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen i jordbruket*¹⁰, som Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet fått frist for å levere på til mars 2026, og til at Stortinget ifølge endringene under Jordbruksoppgjøret¹¹, har bedt regjeringen sikre at det gjennom dette arbeidet foreslås løsninger som raskt reduserer nitrogentilførselen i Oslofjorden. Landbrukssektorens arbeid i nedbørfeltet til Oslofjorden, ikke minst mht nitrogenavrenning, er selvsagt avgjørende for å nå både miljømålene i direktivet og en levende Oslofjord.

Utover avrenning og eutrofiering, har også landbruk ført til omfattende fysiske inngrep i vassdrag – som bekkelukkinger og rørlegging, kanaliseringer, grøfting av skogareal, fjerning av kantvegetasjon langs vassdrag osv. Slik fysisk påvirkning har bidratt til at mange arter har mistet store deler av leveområdene sine og til at vassdragene ikke kan «utføre» sine økosystemtjenester. De fysiske inngrepene forsterker altså eutrofieringseffekten fra avrenning av næringsstoffer.

Vi vil peke på at det som på kort sikt fremstilles som en målkonflikt mellom matproduksjon og vannmiljø, i et lengre perspektiv ofte også er en trussel mot selve matproduksjonen.

Landbruk omfatter også skogbruk, og det er viktig at effekten på vannmiljø får langt større oppmerksomhet innen skogbruket. Dette omfatter bl.a. avrenning og forurensing etter flatehogster, gjødsling, og andre skogbruksrelaterte inngrep (humus, nitrogen etc.), særlig hogst av kantsoner. Også terrengtransport som krysser vassdrag og vannrike vegetasjonstyper, samt skogsveibygging, har negative konsekvenser for vassdrag, myr, sumpskoger, flommarkskoger mm. Derfor må påvirkningen fra skogbruk med i vann-nett, dvs vurderingen av påvirkning og tilstand for vassdrag. Et viktig tema under landbruk og vassdrag er kantsonene - se neste avsnitt.

¹⁰ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/landbruks-og-matdepartementets-arbeid-med-barekraftige-matsystemer/id3073155/?ch=4>

¹¹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=102094>

Kantsoner/kantvegetasjon langs vassdrag

Det er bra at kantsoner/kantvegetasjon er blitt et eget tema i de [nasjonale føringene](#). Det burde vært en selvfølge at kantsonene inngår i vurderingen av den økologiske tilstanden for vassdrag, og er derfor bra, og på tide, at det kommer med for neste planperiode. Det er umulig å oppnå god miljøtilstand i et vassdrag hvis ikke kantsonene «fungerer» og kan gjøre jobben sin!

Restaurering og skjøtsel av kantsoner er sentrale tiltak i Oslofjordplanen, og bør være det i alle områder som sliter med eutrofiering fra landbruk. De nasjonale føringene peker på at omdisponering av dyrka jord, dvs opprettelse/ restaurering av kantsoner langs vassdrag, kan være aktuelt der hvor kantsonen bidrar til å ivareta hensynet til miljøforsvarlig forvaltning av arealressursene, som er et av formålene med jordlova. Siden kantsonene til nå er et forsømt område i norsk forvaltning er det viktig at arbeidet nå bevisstgjøres og vies tydelig plass i planprogrammet. Bevisstgjøringen i forvaltningen om kantsonenes betydning må også nå statsforvalteren og kommunene. Kantvegetasjon langs vassdrag må ikke flatehogges og det er viktig at kommunene gjennom arealplanlegging, byggesaker og landbruksforvaltning er bevisste på å bevare kantvegetasjonen langs vassdrag.

Miljødirektoratet har lyst ut oppdraget¹² med å lage et landsomfattende tilstandskart over vassdragenes kantsoner, men det vil ta tid før et heldekkende datasett foreligger siden vassdragsmyndighetene ikke har data på dette per i dag. Vi har mange medlemmer i våre organisasjoner som sitter på mye kunnskap om sine lokale vassdrag som gjerne vil bidra til faktagrunnlaget. Vi håper derfor at det i samarbeid med vannområdene eller gjennom statsforvalteren vil legges opp til at de kan bidra, slik at det for strekninger der det finnes kunnskap og informasjon om snauhogst og andre inngrep ikke vil være nødvendig å vente inntil et dekkende datasett foreligger. Anerkjennelsen av betydningen av god forvaltning og sterkere tilsyn med kantsonen bør følges opp med en tydelig ansvarsfordeling og økte ressurser til oppfølging av oppgavene i forvaltningen.

Kjemisk tilstand og forurensning

Forurensning

Det er gledelig at EU-kommisjonen, som del av en pakke med forslag til endret policy, foreslår å flytte de vannregionspesifikke stoffene til vurderingen av kjemisk tilstand¹³. Vi håper Norge er med på å støtte/fremme denne endringen, som vil tydeliggjøre kjemisk påvirkning på vannmiljøet. Angående argumentet om å kunne sammenligne utviklingen av de prioriterte stoffene for hele Europa, så kan det neppe være noe problem å trekke ut data gjeldende stoffene på listen. Det er imidlertid langt viktigere å få inn alle miljøgifter og problematiske stoffer

¹² Leverandørkonferanse om tilstandsdata for kantvegetasjon og elvemorfologi
<https://doffin.no/notices/2025-105714>

¹³ EU-kommisjonens forslag fra 2022 om endringer i vanndirektivet,
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0540>

i den kjemiske overvåkingen, slik at ikke reelle verstinger skjuler seg som "støtteparametere" på økologisk tilstand og vannforekomster med kjemiske utfordringer erklæres ha nådd god kjemisk tilstand.

Forurensing fra nedlagte gruver, forurenset sjøbunn, forurenset grunn med avrenning til vann (pga havner, deponi og industri, inkludert gruve, verft, steinbrudd, oppdrett av fisk osv)

Etter flere gjennomførte plansykluser med vannforskrift er det fortsatt mange områder med forurensing fra nedlagte gruver og eldre industri, verft osv, der forvaltningen ikke har klart å fordele ansvar for opprydding. Dette refererer til det vi skrev om i første avdeling under Hovedutfordringer, og hvordan eksempelvis en fylkeskommune ikke ønsker å dekke kostnadene for å sanere sjøbunn forurenset av verft og industri.

St.meld. nr. 14 (2006-2007) "Sammen for et giftfritt miljø" (under Regjeringen Stoltenberg II), som altså ble lagt frem før vannforskriften trådte i kraft, inneholdt en Handlingsplan for opprydding i forurenset sjøbunn. I den ble 17 prioriterte havne-/industriområder utpekt. Det står i denne handlingsplanen at "*Hovedprinsippet i arbeidet er at det er forurenseren som skal betale for sin forurensning*" men utdypes med at:

"Det vil imidlertid være tilfeller hvor den ansvarlige ikke kan identifiseres, ikke lenger eksisterer, ikke er betalingsdyktig eller det av andre grunner ville være urimelig å pålegge den ansvarlige de fulle kostnadene. Regjeringen vil derfor også bidra med statlige midler til undersøkelser og opprydding i forurenset sjøbunn. I tillegg vil det være tilfeller hvor staten selv kan ha ansvar for forurensningen. Det vil bli tilstrebet å etablere spleiselag så langt som mulig, spesielt der det er mange forurensningskilder eller vanskelig å identifisere klare ansvarsforhold. Regjeringen legger samtidig til grunn at pålegg om undersøkelser og eventuelt opprydding overfor den eller de ansvarlige vil kunne benyttes i de fleste saker hvor tiltak anses nødvendig."

Å sette forurenset sjøbunn på statsbudsjettet har resultert i at store opprydding- eller tildekkingsprosjekter er gjennomført i Oslo, Tromsø, Harstad, Trondheim, Sandefjord og Hammerfest. I tillegg har det vært prosjekter i Horten, Larvik og Grenland. Forurenser betaler-prinsippet er selvsagt sentralt for å bekoste miljøtiltak. Selv med nedlagte industrier, verft, gruver og endrede eierforhold, er det gjerne selskaper som bygger videre på forgjengere, og det er dermed ikke urimelig å vurdere om man bør innføre eksempelvis et fond dit dagens forurensende industri betaler, for å bekoste arbeidet med å sanere etter gammel forurensing. Det kreves hvert fall en avklaring om når staten skal finansiere opprensing i gamle synder.

Det er viktig at statlig finansiering av slike prosjekter/tiltaks pakker ikke går på bekostning av overvåking av kjemisk tilstand (andre steder). Formålet med vannforskriften er å kjenne utviklingen og å hindre negativ påvirkning. Det er derfor viktig at Norge prioriterer opp fokus på kjemisk tilstand i kyst- og vassdragsnaturen vår.

Vi viser også til ESAs evaluering fra tidligere i år, som peker på manglende økonomisk analyse av miljøkostnadene fra bruk av vann. Bruk av vann omfatter i vanndirektivssammenheng ikke bare de som bruker vann i produksjon eller utfør aktivitet på vann, men omfatter også brukere som baserer sitt vannbruk på "resipientkapasitet" og utslippstillatelser og på andre måter fører til kjemisk påvirkning. ESA påpeker at manglende økonomisk analyse av miljøkostnader ble

påpekt allerede i den forrige evalueringen. ESAs anbefalinger knyttet til kjemisk status omfatter blant annet at Norge må tydeliggjøre tiltakene som skal settes inn i områder med dårlig kjemisk tilstand. Vi mener det er viktig at de fulle miljøkostnadene ved bruk (enten fysisk eller kjemisk påvirkning) fremgår, slik at det også blir tydelig hva samfunnet tjener på å begrense nye aktiviteter i tråd med gjeldende lovverk, og å stramme opp i vilkårene for eksisterende.

Forurensing fra pågående gruvedrift

Ny gruvedrift vil gi avrenning til vassdrag og sjø. Sjødeponi av masser fra gruvedrift er svært skadelig for naturen i havet, og både miljø-, mat- og fiskeristyresmakter har advart om konsekvensene. Alt liv på havbunnen under deponiet forsvinner, og kjemikalier og partikler i massene kan bli virvlet opp og skade fisk og annet naturmangfold, dvs føre til forringelse, også utenfor deponiområdet.

Avløp

Avløp er et av hovedtemaene. Det er ikke det vi jobber mest med, men det er selvsagt kjempeviktig at Norge gjør det som kreves for å få gode renseanlegg på plass. Norge ligger mange tiår etter resten av Europa på dette området, så det er ikke rart det nå blir dyrt. Derfor er det ekstra viktig at kommunene informerer godt om betydningen av denne innsatsen.

Klimaendringer og klimatilpasning

Vi vil minne om at restaurering og naturbaserte løsninger både vil bidra til å møte et endret klima og bidra til å oppfylle målene etter vanndirektivet. Restaurering og naturbaserte løsninger vil også minske naturskaderisikoen ved ekstremvær. En ny rapport¹⁴ dokumenterer at det i kommunenes arealreserver er satt av 192,7 km² til utbygging av fritidsbolig, bolig og næring i aktsomhetsområder for flom. Mange kommuner har behov for å oppdatere og endre arealplaner for å redusere risiko og sikre bedre forvaltning av disse områdene.

Invasive/fremmede arter er ytterligere et tema som må prioriteres i alt restaureringsarbeid, siden tilstanden kan forverres som følge av klimaendringer.

¹⁴ Analyse av planlagt utbyggingsareal i Norge, Norkart-rapport: N-4020|2025, <https://norkart.no/hubfs/norkart.no/Rapporter/2025-Norkart-Rapport-N-4020-Planlagt-Utbyggingsareal-i-Norge.pdf?hsLang=no>

Avslutningsvis, til vannregionmyndighetene: vi er klar over at flere av utfordringene vi løfter er av politisk og departemental karakter, men det blir for oss umulig å skulle svare på utfordringene i vannregionene uten å peke på de helt overordnede utfordringene.

Vi ønsker norsk vannforvaltning lykke til i det videre planarbeidet frem mot neste generasjon av regionale vannforvaltningsplaner!

Vennlig hilsen,

Arnodd Håpnes, fagleder naturmangfold Naturvernforbundet

Siren Skråmestø Juliussen, seniorrådgiver energi og naturforvaltning Den Norske Turistforening

Sverre Lundemo, seniorrådgiver naturmangfold WWF Verdens naturfond

Siri Parmann, fagsjef Norges Jeger- og Fiskerforbund

Ingrid Wigestrand, rådgiver naturforvaltning Norsk Friluftsliv

Ellen Hestnes Ribeiro, politikkleder Sabima

Kontaktperson på vegne av underskriverne:

Arnodd Håpnes, Naturvernforbundet, ah@naturvernforbundet.no